

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ch. Steeping

Wm. Steeping

891.99

W-23

23

ՀՐԱՏ. Ա.Ա.

NOV 2018

261

ԱՆՏՈՆ ՄԱՅՈՒՅԱՆ

ՏԻՈՒՐ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ

(Ըտխղներ)

№ 1

ՅԺԱԼՆԻԵ ՄՈՄԵՆՏԻՆ

891.99

Մ-23

Ի Ֆ Ի Ս
Բուժաթիղածեի, Նիկ. 21
1904

59

24 JUN 2013

2976

Дозв. ценз 24 го Ноября 1903 г. Тифлисъ.

44-10

Իր քանկագին ընկեր—

Գրիգոր Առաքելասնցին
նուիրում է

Հեղինակը.

Գ Ր Ի Չ Ը

Այն գրչի մասին, որ պիտի խօսեմ այս բողոքիս, շարժուում է ձեռքիս մէջ, նրա սիրուն ճշգրտուող երաժշտական քաղցրութեամբ հնչուում է ականջիս:

Նա կարմիր չէ, այլ սև. և այդ ինձ դուր է գալիս: Վրան արծաթագոծ տառերով «Faber» ֆիրմայի անունն է գրօշմուած: Ներքին մասը թէև արծաթ չէ, բայց արծաթից էլ աւելի գրաւիչ սպիտակութեամբ է փայլում:

Ինչպէս հասարակ, ինչպէս չնչին է նրա արտաքինը, սակայն նրա գործերը... Մի ժամանակ ամենուրէք տիրում էր խաւարը և մարդիկ խարխափում էին տգիտութեան մէջ: Յանկարծ դու երևան եկար, սիրուն գրիչ, և պատուելով համայն մարդկութիւնը

պատող սև քօղը,—սկսեցիր գործել: Ամեն ինչ կոշտ էր, կոպիտ ու տախտուկ. դու արիւն-քրտինք թափեցիր, շտկեցիր քո դարաւոր տոկունութեամբ և այսօր զմայլուում ես՝ տեսնելով ջանքերիդ քաղցր պտուղը և այն հրաշալի յուշարձանը որ կոչուում է լուսաւորութիւն:

Իրաւ, դու համայն մարդկութեան համար դարձար կենսատու արև: Թանկագին գրիչ, տանջուող սրտերի միակ թարգման ու մխիթարիչ, հոգու և մտքի արտայայտիչ, դու միշտ հեռու կաց զեղծումներից, զրպարտութիւններից և զանազան չարաբաստիկ միտումներից, որի համար քեզ այնպէս կը սիրեմ ինչպէս կեանքս:

Ո՛րքան խորհրդաւոր ես այս կէս գիշերին, երբ խորին պատրանքի մէջ յափշտակուած լսում եմ ձայներ, որոնք անդորրութեան մէջ լրացնում են ներդաշնակութիւնը, ինչպէս մի գիշերերգ խորհրդաւոր ժամին:

—Ճշկ, ճշկ, ճշատ, բըստ:

Սրանք այն սովորական ձայներն են, որոնք համաշափ հնչուում են ականջիս: Այդ սիրուն գրչի մշտական երգի միակերպ եզանակն է:

Ո՛րքան մեծ է քո պարտականութիւնը.

առանց քեզ չի անմահանում ո՛չ ազգերի, ո՛չ թագաւորների, ո՛չ քաջերի, և ո՛չ մէկի ասունը...

Ո՛րքան արցունք էս սրբել թշուառների աչքերից, որքան կապանքներ խորտակել, որքան մարդկանց էս երջանկացրել ու քանի բերաններ են քեզ օրհնել. բայց և քանի-քանի ազնիւ սրտեր են թշուառացիլ, որքան անմեղ արեան հեղեղներ են թափուել, որպիսի ոճիրներ ու սրբան թշուառ գլուխներ են թռել անողոր դահիճների ձեռքում... և շատ այսպիսի չարագործութիւններ, որոնք գործուել են քո լեզուակով, այն լեզուակով՝ որ հէնց այս ըոպէիս էլ կարող եմ փշրել ձեռքիս մէջ: Լեզուիդ տակը ոսկոր չկայ, որ ծակի սուտ ասելիս, մէկ էլ տեսար բերանդ բաց արիւր սև թոյնովդ ու փրփրալով դրոշմեցիր քո բարեկամ թղթի վրայ՝ «սպանել», «կախել», «աքսորել», «զրկել բոլոր իրաւունքներից» և շատ այսպիսի սոսկալի բառեր...

Օ՛, եթէ այդ բոլորը անարդարացի են կտտարւում, անէճք այդպիսի գրչին:

«Անէճք այդպիսի գրչին», կրկնեց գրեչըս և հանդարտուեց:

Վերկացայ տեղիցս, նայեցի պատուհանից. աստղերը խաղում էին երկնականարի վրայ, խկ արուեսակը մի առանձին հըրճուանքով ու ժպտով աւետում էր ինձ բարի արշալոյս...

[Faint, illegible bleed-through text from the reverse side of the page.]

ԻՍԿ ՄՈՒՐՔ ՎՆՈՒՈՒՄ ԷՐ ՈՒ ՀՆԱԻՈՒՄ

Երէկ այնքան պարզ, դուրալի էր գարնանային օրը, իսկ այսօր մոռայլ ու դաժան: Պատուհանիցս ոչինչ չի երևում, միայն շատ պարզ լսում եմ յորդ անձրևի թշտոցը և ջրի հոսանքը, որ արագ-արագ իջնում են տանիքների խողովակներից: Մերթ դադարում, մերթ սաստկանում է անձրևը: Բամին իր հերթին չի դադարում խաղալ ջրի կաթիլների հետ, նրանց հանգիստ չի տալիս: Ես լսում եմ թէ ինչպէս խեղճ գրի կաթիլները վախից ցաւալի ձայներ են հանում: Լըսում եմ նրանց բողոքը քամու դեմ և տեսնում թէ ինչպէս խեղճերը կպչում են պատուհանի ապակիներին, կարծես պատըսպարուելու համար: Բայց ուշ է, երբ երկինքը զրկեց ձեզ ձեր հայրենիքից, դուք միշտ այդպէս կը տանջուէք: Թւում է թէ ես էլ ձեզ հետ տանջում եմ, բայց դուք չէք ըզգում, չէք տեսնում տանջանքս: Դժուար է լինել մենակ, հիւանդ: Ա՛խ երանի մէկը

ներկայ լինէր տանջանքիս: Գէթ մի ժամ, մի րոպէ ես երջանկանայի: Ներսս յեղափոխութեան մէջ է: սիրտս, ուզում է խորատակուել, փշրուել: Բայց դեռ վաղ է սիրտ փշրուելու, թող նա կոտորուի, բայց չփշրուի խաղառ, կոտրածը կը նորոգուի, իսկ փշրածը երբէք: Բայց, ասացէք անգութ խոցեր, ի՞նչ էք ուզում, որ սիրտս մտած չարաչար կրծում էք ինձ: Գլուխս էլ շարունակ պտոյտ է գալիս, աչքերս տարուբերում են, ականջներս մէջ լսում է մի ինչոր խուլ ջրը վէժի ձայն, իսկ կրծքիս տախտակները այնպէս են թուլացել, որ ամեն մի շնչառութիւնս խոր վէրքի ախօս է թողնում: Ահա ութիւրորդ ամիսն է այս անգութ անկողինը մաշում է ոսկորներս: Թւում է ինձ թէ մի ճանապարհորդ եմ ամայի անապատում, մի կողմից արևի կիզող ճառագայթները, միւս կողմից ծարաւը տանջում են ինձ:—Բայց ո՛ւր է այն օտղիսը, որին սպասում է յուսահատ ճանապարհորդը: Աստուած իմ, այս ի՞նչ սարսուռ է պատում մարմնիս... անն, ուր որ է մօտենում է ժամը և սոսկալի ընկնու... բայց լուր, լեզու, տանջուիր սիրտ իմ, խօսեցէք անչքեր: Յուզուած սիրտը որ-

քան սիրում է խօսել, նոյնքան և լուել: Օ՛ր, որքան զգուելի են այս տեղերը: Իսկ մի՞մը... անգուլթ մարդիկ, ի՛նչու էք վառել այդ մոմը: Ահա իմ շուրջս այն թունաւոր հեղուկները, որոնց մի ժամանակ ազահուլթեամբ ընդունում էի. թւում էր ինձ թէ դուք մի բալասան կը դառնայիք իմ հիւանդ սրտիս, իսկ այժմ որքան զգուելի էք: Մինչև իսկ կաթն էլ խանձում է կոկորդս: Զգում եմ որ ներսս այրում է և ջրի համար պապակում եմ, բայց անգուլթ մարդիկ ինձ արգելում են ջուր խմելու: Ես սեպհական ականջներովս լսեցի թէ ինչպէս պառաւ տանտիրուհիս հարցրեց՝ «ապրի թէ կը մեռնի»: «կը մեռնի», պատասխանեց բժիշկը, իսկ տանտիրուհիս մըմնջաց՝ «Հազիւ կ'ազատուեմ այդ բեռից»: Ինչպէս նա ուրախացաւ: Այո, ողորմելի մարդիկ, ես ձեզ համար ծանր բեռ եմ, որից շուտով կ'ազատուէք: Ոչինչ, այդ բաղբիս ծաղրն է, կեանքի խողը և դուք դեռ սիրտ ունիք հեղսօրէն նայել այս անգուլթ խաղին: Հիւանդը, միմիայն հիւանդը կարող է հասկանալ, թէ ի՛նչ են մարդիկ: Հէնց այս բոլորս տանտիրոջս տղան տուն եկաւ, մտաւ իր առանձնասենեակը: Ես լսում եմ նրա ձայնը:

Նա մենակ չէ, նա իր ընկերոջ հետ է երկունս էլ իմ ընկերներն են, բայց իմ ընկերները չեն: Մի ժամանակ մօտիցս չէին հեռանում, իսկ այժմ... Այդպէս են ամենքը ևս... Հասկանո՞ւմ ես, սիրտ իմ, ամենքը... իրանց հոգեկան, ուրախութիւններն ու բաւականութիւնները որոնում են այնտեղ, ուր իսկապէս դժոխք է: Այցելել հիւանդին, կարեկցել վշտաբեկին, նրանք չեն ցանկանում: Ահա նրա ցանկութիւնները, ինչպէս ուրախ խօսում է նա, ինչպիսի բաւականութեամբ է նկարագրում իր սիրածի դէմքը, քնքշութիւնը, իր անհուն սէրը դէպի նա: Այդպէս է երեւի աշխարհի օրէնքը: Ես այստեղ տանջուեմ, նա այնտեղ ծիծաղի, ես արտասուեմ՝ նա զուարճանայ: Ո՛րչափ դժուար, որչափ ծանր է տանել մարդկանց այդ ծաղրը: Դրժոխային խաւար միայնութեան մէջ հեծեծում են մարդիկ և նրանց ձայնը թաղում է սանդարամետային մթութեան մէջ: Նրանք լալիս են և նրանց յորդառատ արցունքները թափւում, կորչում են առանց ոչ ոքի սիրտը շարժելու: Թւում է ինձ թէ ես էլ նրանցից եմ և իմ հեծեծանքը, իմ բողբոս, իմ արտասուքս ոչ ոք չէ տեսնում, ոչ ոք չէ

խղճում: Մի բոպէ ժպիտ է փայլում դէմքին
և յանկարծ դրան հետևում է մի այնպիսի
սուր հարուած, որ ես ակամայ զղջում եմ
արածիս վրայ և սիրուն—ժպիտը կորչում
է, հետքից թողնելով մի այնպիսի սև շաւիղ,
որի վրայով հոսում են դառնութեան կա-
թիլներ... ժպտալ,—Թշուառ յուսախաբու-
թիւնս. այդ միևնոյն է թէ փոթորկալից ծո-
վում նստես և մտանաս փոթորկի գոյու-
թիւնը, և համարձակ տեղ հասնելու ցան-
կութեամբ առաջ գնաս ու սթափուես այն
ժամանակ, երբ ծովի կատաղի ալիքների
խաղալիք պիտի դառնաս: Բայց ինչպէս
սրտով ցանկանում եմ ժպտալ, ծիծաղել,
սակայն շրթունքներս դողդողում են վախեց,
ամբողջ մարմնով սարսուռում եմ, երբ զգում
եմ հազի մօտենալը: Շատ անգամ մտա-
ծում եմ, արդեօք ի՞նչ է պահանջում ին-
ձանից կեանքը և ինչո՞ւ նա այդքան
խիստ է դէպի ինձ: Որ հասկանամ նը-
րան. ես հասկանում եմ, բայց ինչո՞ւ կեան-
քը սէր տուաւ ինձ և ես այս սիրով շղթա-
յուեցի իր հետ, սիրեցի նրան հաւատարիմ
սիրահարեալների սիրով, բայց յետոյ նա
ինձ զցեց վշտերի մի այնպիսի ցանցի մէջ,

որ սարսափով կրում եմ այդ պատիժը: Կեան-
քը մի փշոտ անապատ դարձաւ ինձ համար և
այդ փշերի մէջ դեռ ևս ծաղկում են սիրուն
ծաղիկներ.—դրանք են կնանքիս վերջին
մնացորդները: Որքան շատ են փշերը, այն-
քան աւելի զօրեղ է սէրս դէպի սիրուն ծա-
ղիկները...

Անգութ բաղդ, հրճուիր, որ քո թոյլ
զոհը տրորւում է քո դաժան ոտքերիդ
տակ ուրախացիր որ ընտրած թակարդդ
ամենալաւ միջոցն է քեզ զուարճութիւն
պատճառելու: Ի՞նչու չթողիր որ պարտքս
յատուցանեմ, ես դեռ շատ եմ պարտական
կեանքին և նա ինձ փոխադարձաբար: Խեղճ իմ
ծնողներ, ահա այն պտուղը, որի համար աշ-
խատեցիք շատ տարիներ, ինչո՞ւ ես չմեռ-
նէի ձեր հարազատ բազուկների մէջ, կամ
ինչո՞ւ վերջին անգամ ձեր որբացեալ թա-
փառական որդին չէ արժանանում գէթ մա-
հից առաջ համբուրելու ձեր թանկագին շի-
րիմները, ինչո՞ւ բաղդը ձգեց ինձ օտար մի
անկիւն, ուր պիտի շուշս ամենից հեռու
տամ... Ա՛խ, դարձեալ թոքերս այրւում են,
զանգս ահա, ուր որ է կարող է ճաքուել,
իսկ աչքերս կորցնում են իրանց թանկագին
զանձը: Ընկճուեց կամքիս ոյժը, կորաւ ե-

ուանդս և ես մնացի դատարկ վշտերի մէջ: Վիշտ.— անն բոլորը՝ ինչ որ տուաւ ինձ կեանքը, իսկ անգուլթ մահը ուզում է խլել ինձանից՝ և՛ վիշտ, և՛ սէր, և՛ կեանք... Մի-րած կեանքս զրկած ունէր ինձ, ապագան սիրտ էր տալիս, ճակատագիրը հալածում, իսկ անգուլթ ցաւը ամենից զօրեղ հանդիսա-նալով՝ տրորեց ինձ անն այս անկողնում, այս տանջանքի օրօրոցում: Կրակոտ լեզուն, բոցավառ զրիչը լոեց և զրա տեղ լսում եմ այժմ մահուան դժգոյն մեղեդին. լսում եմ սրտիս քնքուշ, շատ քնքուշ աւաչները, ուրոնց մէջ հնչում է դժբաղդիս ցաւն ու վիշտը...

Միակ, հաւատարիմ ընկեր իմ մոմ, կեանքըս քեզ նման մի մոմ էր, նրան վառեցին և նա, ինչպէս տեսնում ես, հալուեց քեզ նման... Մօտ է քո վախճանը, բարեկամ դու զողոզողում ես, դու սարսափում ես մահից...

Այնուհետև նրա հայեացքը չբաժանուեց մոմից: Մօտ էր նրա վերջին վայրկեանը. նա տանջւում էր, իսկ մոմը վառւում էր ու հալւում... Երկուսն էլ իրանց վախճանին էին մօտենում...

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ը

Հրաւիրուած էի խնջոյքի: Ամենքն ասում, խօսում, ծիծաղում էին: Մի տեղ «Փանոս» էին խաղում, միւս տեղ կարծիքներ հաւաքում և այսպէս ամենքն էլ ուրախ էին ու անհոգ: Սաղայն անսպասելի կերպով երկու ուշացած հիւրեր ներս մտան, որոնցից մէկը հագել էր կանացի մի անձոռնի տիկնոջ ըզզեառ. միւսը—հրէայի: Վերջինը զարմանալի նման էր «խելագար ջհուղին»՝ թէ իր տարազով և թէ խօսակցութեամբ, որ բաւական իւրացրել էր: Երկու ամուսինները զրկեցին միմեանց, համբուրուեցան ու սկսեցին պարել: Հանդիսականները չէին դադարում ծիծաղելուց, աեսնելով նրանց վերին աստիճանի ծիծաղելի դէմքը և ծամածուծ թիւնները:

Այդ ժամանակ ես մօտեցայ սեղանին, ալբոմը ինձ հետաքրքրեց ու սկսեցի թերթել: Աթոռը մօտեցրի սեղանին, գլուխս յենեցի ձախ ձեռքիս ափին ու սկսեցի հանգիստ նայել: Բաւական հետաքրքրի պատկերներ տեսայ: Յանկարծ աչքերս ուղղուեցան մի պատկերի: Մի թեթև սարսուռ անցաւ մարմնովս: Երկար շատ երկար, անխօս ու խորհուրդաւոր կերպով դիտում էի այդ պատկերը: Նրա մեղամաղձիկ աչքերը ուղղուած էին դէպի ինձ: Աչքերս հետզհետէ լցում էին արտասուքով և սիրտս յուղմունքից ես էր գալիս:

Խորհրդաւոր հայեացք:

Արդեօք ի՞նչ էր ուզում ասել: Ինչո՞ւ նա այդպէս վշտալից աչքերով նայում էր ինձ, արդեօք ճանաչում էր ինձ այժմ, իսկ եթէ չէ՞, ճանաչում, ապա ինչո՞ւ այդպէս յափշտակիչ հայեացքով ուզում է կաննել իմ ողջ միտքն ու հոգին: Դարձաւ տեսնում էի նրան իր նախկին գրաւչութեամբ: Բայց նրա պատանեկան դէմքի վրայ դեռ կարդացւում էր կարծես անզուրթ ճակատագրի գայրոյթն ու քէնը:

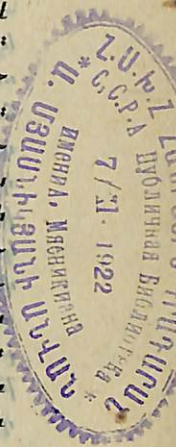
Այդ վաղամեռ ընկերոջս պատկերն էր:

Մեր ծաղրածուները դեռ շարունակում

31-44

էին իրանց միմօտութիւնները: Դահլիճը լնդում էր բարձրագոյն ցնծութիւններով ու ծիծաղներով: Այդ խառնաշփոթ ձայները, այդ անգագրում ժխորը խլացնում էր ահանջներս ու սիրտս յուզում: Ես դարձեալ աչքերս չէի ուզում հեռացնել նրանից: Զգում էի որ աչքերուս խաղում էր արտասուքը և կոկորդս կարծես ցամաքում: Կարծես վշտերիս ալիքները դիպչում էին կոկորդիս՝ կամենալով խորտակել կեանքիս պարիսպը: — Անգին ընկեր, — մտածում էի ես, աչքերս չհեռացնելով նրա սիրելի պատկերից, — երանի գէթ մի րոպէ դու այդ զգայիր, տեսնէիր ինձ այժմ: Դու յիշում ես այն օրերը որ մենք անց ենք կացրել միասին: Յիշում ես, ասն, յիշում ես այն օրը, երբ դու երեխայի նման փաթաթուեցիր ինձ և աչքերդ ջրկալած ասացիր ինձ՝ «ընկեր, ես պէտք է մեռնեմ, ես նախագգում եմ»...

Ա՛խ, յիշում եմ թէ ինչպէս մի գեղեցիկ գիշեր միասին — նստած լուսամուտի մօտ խօսակցում էինք: Մեր դիմաց իր դիւթիչ զբրաւչութեամբ փայլում էր լիալուսինը՝ բուրբուրով նրա շուրջը սիրուն ասաղերը: Ի՞նչ բան է լուսինը, մենք այն ժամանակից սկըսեցինք մօտենալ նրան, հասկանալ նոյնիսկ

նրա լեզուն: Մենք յափշտակուած նայում
 էինք լուսնին ու հազար ու մի համեմատու-
 թիւններ անում: «Ի՞նչ է այս բոպէիս սի-
 րահարեալների դրութիւնը,—ասաց նա ինձ
 —մէկը սէր է արտայայտում, արտասուում
 և յագուրդ ստանում սիրածի գրկում, մի
 ուրիշ տեղ միւսին մահ է սպառնում դաւա-
 ճանութեան համար, մի երրորդ տեղ ծրա-
 գիր են կազմում փախչելու մարդկանց նեն-
 գաւոր լեզուներից ու անմիտ բանասարկու-
 թիւններից: Մի այլ տեղ խեղճ բանտար-
 կեալը գլուխը յետած լուսամուտի երկաթէ
 վանդակին, լսիկ-մնջիկ դառնութեամբ ար-
 տասուում է լուսնի դիմաց, կարծես յուսա-
 լով նրանից օգնութիւն: Իսկ մի ուրիշ տեղ
 ի՞նչ եւ կարծում, ինչ կը ցանկանայ հիւան-
 դը այդ բռտէին, այն, որ իր թոյլ ու կմաղը
 դարձած մարմինը ուղղեն դէպի այն կողմը,
 որտեղից նայում է լուսնին: Երեւակայում եւս
 այդ վայրկեանը, ահա և նա, ընկաւ լու-
 սամուտի մօտ, գլուխը, ողորմելի կերպով թե-
 քեց դէպի լուսինն ու էլ ոչինչ չլսօսեց, այլ ան-
 թարթ ու խղճալի աչքերով սկսեց դիտել, և
 այդ բոպէին, անշուշտ, կեանքի քաղցր մու-
 ղիկան կը խոցտէր նրա սիրտը, կը բոր-
 բորէր նրա նախանձը և այնուհետև ներքին

կուրը քանի գնար, այնքան պիտի սաստ-
 կանար, և նրա մէջ՝ կը ծագէր տանջող հար-
 ցը ինչո՞ւ մեռնել, ինչո՞ւ զրկուել այս բո-
 լորից»...

Այնուհետև մենք լուսնին նմանեցնում
 էինք մի կոյսի, որին պիտի սիրել, հիանալ,
 յափշտակուել, բայց... հետուից: Եւ մեր եր-
 ևակայութիւնը քանի գնում, այնքան վառ-
 ւում էր, և հետզհետէ աշխատում էինք մէկս
 միւսից լաւ համեմատութիւններ գտնել և
 արտայայտել: Այդ մեզ բաւական ոգևորեց
 և մենք քանի գնում, այնքան խորը կերպով
 ըմբռնում էինք նրա խորհրդաւոր կողմերը:
 Ա՛խ, ինչպէս նա սիրում էր պոէզեա: Այդ-
 պիսի բոպէներում նա ամբողջովին զգաց-
 մունք էր դարնում: Նա վեր կացաւ իր տե-
 ղից մօտեցաւ գրքերի աստիճանակին և մի
 փոքր որոնելով գտաւ ուղած գիրքը՝ նստեց
 դարձեալ իր տեղն ու սկսեց թերթել: Յան-
 կարծ նա կանգ առաւ, նա գտաւ ուղած
 պատկերը: Այնտեղ նկարուած էր մի գե-
 ղեցիկուհու, մի անմեղ արարածի պատկեր:
 Տաղանդաւոր նկարչի վրցինը տուել էր նը-
 բան այնպիսի մի տեսք, որ մարդ ահամա-
 յից յափշտակւում էր:—Մրա անունը Լի-
 դա է,— ասաց նա մի առանձին բաւականու-

Թեամբ, — ներքի ինձ որ ես անկարող եմ նուազստ բառերովս արտայայտել սրա հնաշխարհիկ գեղեցկութիւնը, գեղարուեստի այս շնորհալի օրինակը, բանաստեղծիկ կրօնքից դուրս թուած այդ գեփիւնը, անմեղութեան տիպար այս աղաւնին: Ես չեմ կարող նկարագրել սրա դէմքին բոլորած այս հրաշալի մաղերը, այս սևորակ, հառաչք արտայտեցող աչքերը: Ո՛չինչ, ոչինչ չեմ կարող ասել սրա գեղեցկութեան մասին: Տես, շատերն են սըրա նման, բայց և ոչ մէկը: Դու յիշում ես, քեզ պատմել եմ որա վիպական կեանքի մասին, որի վիշտն ու տանջանքը շատ մօտ են իմ սրտին: Ես սիրում եմ դրան, որովհետև ինձ մինչև այսօր չի դաւաճանել. նա այն է՝ ինչոր կայ, նա երբէք չի փոխուում, նա միշտ այդպէս սէր է արտայայտուում:

Ես խօսում էի հետը, բայց նա այժմ, ինձ չէր լսում, նա ինձ յիշեցրեց այդ և ինքը խորասուզեց այդ յիշողութիւնների մէջ: Ես մերթ երգում, մերթ հառաչում. համբուրում պատկերը և յետոյ գիրքը ծալում. նորից բաց էր անում, դիտում, հիանում...

«Ի՞նչու դու կենդանի չես, — մըմնջաց նա — որ ես սիրեմ անկեղծ, անբիծ սիրով ոք ինչպէս լուսնին»:

Այն ասելով նայեց. ինձ, կարծես յիշեցը — նելով լուսնի պատմութիւնը:

«Այն, — պատասխանեցի ես, — ինչպէս լուսնին»:

Ապա Նա սկսեց երգել մեղմ, դողդոջ ձայնով և ես նկատում էի թէ ինչպէս խեղճը փոխուեց և աչքերը լցուեցին արցունքով: Զգիտեմ արդեօք պատկերը նրա մէջ զարթեցրեց իր վաղեմի սէրը, այդ պատկերը նրման էր արդեօք իր դաւաճան սիրեցեալին, թէ՛ մի ուրիշ բան էր նրան տանջողը, ևս ոչինչ չհասկացայ. միայն նա դարձեալ մըմնջում էր՝ «Ա՛խ, անս մի կոյս, որին պէտք է սիրել, որի համար պէտք է տանջուել... Օ՛, խօսիր, պատասխանիր»...

Իսկ Լիդան, կարծես այդ հարցից մտատանջութեան մէջ ընկած, նայում էր դէպի երկինք, կարծես կասկածելով մարդկանց հաւատարմութեան վրայ: Կարծես նա ասելիս լինէր՝ «Ես միշտ այսպէս սէր կը մնամ. իմ կուսական կուրծքս սիրոյ անսպառ աղբիւր կը լինի և դուրս կը ժայթքի այն ժամանակ, երբ մէկը գոնէ ինձ նման կը լինի»:

Նա ընդհատեց երգը, գլուխը խոնարհեց, աչքերը մտեցրեւ Լիդայի պատկերին և արտասուքի երկու խոշոր կաթիլներ գլո-

լուելով ընկան նրա կուսական անարատ
դէմքի վրայ:

— Արժէ արտասուել քեզ համար, — շըն-
ջաց նա — դու շարժեցիր սրտիս ամենախոր
տեղի լարերը, ես պարտական եմ քեզ: Որ-
քան քաղցր է պոէզեան երբ տիրապետում
է մարդուն: Վիշտ, արտասուք: բնութիւն,
երաժշտութիւն, գեղարուեստ անս այն բո-
լորը որոնք ապրում են պոէզիայի գրկում,
դէպի ուր պէտք է ձգտեն մարդկանց քրն-
քուշ սրտերը: Օ՛, ես արտասուքով կը թըր-
ջեմ այն ճանապարհը, որ տանում է դէպի
պոէզեայ»...

Այնուհետև նա արտասուում էր: Ինձ
թւում էր թէ այդ կիզան լեզու առած խո-
սում էր մեզ հետ: Կիզայի այդ հոգեբանա-
կան գաղտնիքը բորբոքեց, բռնկեց նրա մէջ
կեանքի նախանձը, ապրելու ցանկութիւնը:
Էլ չկարողացաւ տանել այդ ներքին կռիւն,
արտասուելի աչքերով ընկաւ անկողին և էլ
ոչինչ չխօսեց:

Ես երկար ժամանակ մտածում էի այդ
հոգեկան երևոյթի մասին: Իսկ ուր են այժմ
այն նուրը զգացմունքներդ: Ո՛ւր են քո
գանգրահեր մազերը, սիրուն դէմքդ, ազնւ-
ւութեամբ տոգորուած աչքերդ, հեղ ու խո-

նարհ սիրտդ և այն սպիտակ, մեղրամոմի
նամար մատներդ, որոնք խաղում էին քո սի-
րած քնարի վրայ՝ շատերի սիրտ շարժելով:
Եւ այդ ամենը հոգի տակ...

Այսպէս աչքերս յառած սիրելի պատկե-
րին, յիշողութիւնները մէկը միւսին հաշոր-
դելով ինձ բոլորովին վերացրին տարան մի
այլ աշխարհ: Զգում էի որ աչքերս լողում
էին ծովի մէջ, բայց չէի գգում որ նրանք
կաթիլ-կաթիլ գլորւում էին: Այդ այն ժամա-
նակ զգացի, երբ ականջիս հասաւ իմ անունս
հարցնելով թէ ինչ է պատահել ինձ: Ես շը-
փոթուած պատասխանեցի՝ «ոչինչ»: «Ոչինչ»,
անս մի բառ որ արտասանելիս սիրտը տա-
կըն ու վրայ եղաւ: Եւ իսկապէս ի՞նչ խօս-
քերով կարելի էր յազուրդ տալ նրանց հե-
տաքրքրութեան, քան «ոչինչ» բառով: Ժա-
նաւանդ երբ նրանք ծանօթ չեն քո փոթոր-
կալից սրտի հետ, միթէ՞ կարող ես սիրտդ
միանգամից բանալ այն էլ անհոգ, զուարթ
բոպէսերում, երբ ամենքը հաւաքուել են
զուարճանալու: Բոպէսապէս փոխուեց հան-
դիսականների ուրախ սրամադրութիւնը.
Փոքր ինչ հանգստանալուց յետոյ կեղծ ու-
րախութիւնը փայլեց դէմքիս և նրանք դար-
ձեալ շարունակեցին իրանց զուարճութիւն»

ները: Բայց սիրաս անհանգիստ էր. մի անգամ էլ նայեցի այդ ուրախ խնջոյքին և յուզուած դուրս եկայ, դարձեալ չհեռացնելով մտքիցս սիրելի ընկերիս մեկամաղձոտ, խորհրդաւոր պատկերը...

ԲՆՈՒԹԻԻՆԸ ԽՕՍՈՒՄ ԷՐ ՅԵՏՍ

Երեկոցեան անձրեկից յետոյ մենակ նըստած էի այգում: Քամին դադարել էր, ու նրան յաջորդել քաղցր գեփիււոր: Օդը սառն էր բայց դուրալի: Շուրջս սոսափում էին խիտ ծառերը: Թոււմ էր թէ նրանք էլ են հասկանում միմիանց. թէ նրանք էլ իբր մի բանից դրդուած սըւււում են ու դողում. խօսում այնպիսի մի բռնազրօսիկ լեզուով, որ ազամայ խղճում էի նրանց: Գլուխս յենած ծառին նայում եմ և մտածում՝ լինչ է մարդս, և ինչ է բնութիւնը, ուր է սկիզբը այս բոլորի և ուր է վախճանը: Ծառերի խիտ ստուերների միջից հազիւ նկատուի էր մի քանի ճրագներ, իսկ հեռոււմ վառոււմ էր գլխաւոր փողոցների ելէքարական լուսաւորութիւնները: Աչքերս դարձրի դէպի երկինք և՛ սվ դարմանք, տեսայ թէ ինչ-

պէս երկու փայլուն էակներ շարժուում էին ամպերի մէջ: Ես նկատում էի թէ ինչպէս կտոր-կտոր ամպերը վազում էին մէկը միւսի ետեւից, և որոնցից մի քանիսը կխաճանապարհին ոչնչանում էին: Ահա, նրանք ծածկուեցին, կրկին երևացին, կրկին ծածկուեցին: Այդ փայլուն էակները կամենում էին ժպտալ, սակայն անգութ ամպերը նրբարց խեղդում էին: Նրանք կորցնում էին իրանց առաջուան փայլը. նրանք դողում, հոկեկում էին, բայց այնքան հեռու, որ նրանց ձայները հազիւ էին արձագանք տալիս սրտիս մէջ: Ականջներս վէ՛շ գործում, բայց ինչո՞ւ սրտիս մէջ լսում էի նրանց տանջուող ձայները. ինչո՞ւ ես նրանք գլուխում էի այս վշտակիր կրճքի տակ. ինչո՞ւ նրանք ջանք էին անում մի կերպ նայել ինձ այն մտայլ, ահարկու սև բողբի տակից: Ի՞նչ էին փնտռում արդեօք իմ մէջ և ինչ էի փնտրում ես նրանց մէջ: Տեսնում եմ անա, թէ ինչպէս խեղճները մեծ ջանքերով ուզում են ազատուել այն ծանր ու անաւոր բեռի տակից: Նրանք վազում էին միմիանց ետեւից, սակայն ոչ մէկը չէ կարողանում հասնել իր նպատակին: Ըստ երևոյթին երկուսըն էլ աշխատում են փախչել չարաննդ. —

ժանտ ցանցերից: Ամպերը տեղ տուին նրբանց, և նրանք մի փոքր ազատ շունչ քաշեցին ու սկսեցին վազել երկնքի ծովանման տարածութեան վրայ: Մինչ այդ ետեւից իրար վրայ անցնելով, միմիանց հրհրելով ու աղմուկներով առաջ էին գալիս գորշ ամպերը առաջուանից աւելի դոռոզ, աւելի կրակոտ, աւելի համարձակ ու օտարոտի: Նրանք դիւային ճարպիկութեամբ աշխատում էին ձգել երկուսին իրանց որոգայթի մէջ: Երկու բարեկամներս սրտատրոփ ջանք են անում հեռանալ սպառնող չարիքից, սակայն իզո՞ւր: Երկուսն էլ քողարկուեցին այդ դրժոխային խնւարով, որ հազիւ, նոյնիսկ աննշմարելի կերպով տեսնում էի միայն նրբանց աղոտ ստուերները, որ առանց կանգ առնելու, դողդոջ քայլերով փախչում էին դառնագին: Բնութիւնը այդպէս տանջում էր իր այդ քաօս դրութեան մէջ: Քիչ յետոյ ամպերը լեղասպատառ իրար վրայ անցան, գոռգոռացին ու դողդողալով յետ-յետ նահանջեցին: Ահա, վերջապէս դուրս եկան երկու տանջուող էակները, թողնելով ամպերին գոռգոռոցի ու դժոխային աղմուկների մէջ: Ահա մեկամաղձոտ լուսինը ընթանում է արագ և նրա ետեւից աստղը հեւալով:

Այժմ բոլորովին պարզ տեսնում եմ լուս-
նի կուսական դէմքը, նրա փոքրիկ բերանը,
քիթը և անմեղ աչքերը, որոնց մէջ կարծես
մի անսահման բերկրանք կար: Նրա չքնաղ
պատկերը, շաղախուած դուրալի, մաքուր
լուսով արտացոլում էր դէպի ինձ քաղցր
ժպիտներ: Ես նայում էի նրանց կարօտա-
զին, կարծես նրանք խօսում էին և ես լը-
սում էի նրանց: Ես դարձեալ լսեցի մի
ձայն, որ մինչև հոգուս խորքերը թափան-
ցեց՝ աւելի յուզելով այնտեղի փոթորիկը:
Նա կանչում էր ինձ իր մօտ, իսկ ես շատ
հեռու էի: Այդ մտքերի մէջ խորասուզուած,
արտասուքն աչքերիս, մանկացած սրտով
սլացայ դէպի լուսինը՝ բոլորովին մոռացու-
թեան տալով ասողին: Թւում էր թէ ես բո-
լորովին մօտեցել եմ նրան, կամ նրա թո-
վիչ պատկերի ճառագայթները անքակտելի
ամուր կապերով պինդ-պինդ գրկում են ինձ:
Կորաւ տխրութիւնս, կուրծքս լախացաւ
բերկրանքից: Ես երջանիկ էի, ես բազդա-
ւոր էի... Չգիտեմ թէ որքան ժամանակ
տևեց այդ, երբ ես գտայ ինձ նրա մօտ: Նա
բաւական տանջուեց էր: Ես երկար ժամա-
նակ գրկած ունէի նրան բազուկներին
մէջ...

— «Ո՞ւր ես գնում նրա մօտ, եկ ինձ հետ
դարձեր, ապա թէ ոչ ես ջանք կ'անեմ վայր
ձգել քեզ, կ'ոչնչացնեմ քեզ»...

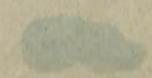
Այդ սարսափելի ձայնը կարծես փշրեց
հոգուս ամուր շղթաները, թուլացրին ձեռ-
քերս և ես ընկնում էի սիրածիս գրկած,
սակայն այս անգամ նա ինձ գրկեց իր քաղ-
ցըր արբեցուցիկ բազուկների մէջ և ես
նայեցի յետ և տեսայ նոյն աստղը: «Աստ,
ինձ,— հարցնում եմ նրան— ո՞վ է նա, որ
այդպէս խիստ սպառնում է և ի՞նչ է ներ-
կայացնում նա իրանից»...

Նամ, որ միշտ այդպէս յետ է մնում, նա
է այն բոլորը ինչոր հակառակ է ինձ»,
եղաւ պատասխան:

Չգիտեմ թէ որքան ժամանակ տևեց այդ,
սակայն երբ սիրտս հանդարտուեց, երբ հե-
կեկանքս զազարեց և ես սրբում էի արտա-
սուենքներս. արդէն կէս գիշեր էր:

17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

899

ԳՐԱՆԻՍ Կ.

891.99
Մ-23

<< Ազգային գրադարան

NL0352217

Ms 114